

№ 27 (476)
Ліпень 2013 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

- **Традыцыя: ушанаванне камянёў –** стар. 2
- **Асоба: міколаг Пракоп Яталь –** стар. 4 і 5
- **Чытанка: новае выданне для дзяцей –** стар. 6

Удзельнікі археалагічнага летніка

На тым тыдні...

✓ **16 ліпеня** ў мінскім Палацы мастацтва адбылося адкрыццё выстаўкі «Залатая калекцыя з фондаў Беларускага саюза мастакоў». Унікальнасць і важнасць выстаўкі ў тым, што гледачы маюць магчымасць пабачыць найбольш яркія творы беларускага жывапісу і графікі. У экспазіцыю ўвайшлі творы, што выстаўляліся даволі рэдка, але ёсць сярод іх і тыя, што выстаўляюцца ўпершыню. Тут прадстаўленыя працы Л. Шчамялёва, Г. Вашчанкі, Б. Аракчэева, І. Дмухайлы і інш.

✓ **16 ліпеня** ў Музеі сучаснага выяўленчага мастацтва адкрылі выстаўку жывапісу «Калейдоскоп» Вячаслава Ігнаценкі (Малдова). «Калейдоскоп» – мастацкая прастора, створаная дзякуючы спалучэнню розных геаметрычных формаў, гульні каляровых плоскасцяў, крывых і паламаных лініяў.

Выстаўка працуе да 3 жніўня.

Тут жа **18 ліпеня** адкрылася выстаўка фатаграфіяў «Тихие краски» Таццяны Раманавай, дзе прадстаўленыя здымкі прыроды, у асноўным птушак (адзін з самых складаных жанраў фотапалявання).

Выстаўку можна наведаць да 17 жніўня.

Вячаслаў Ігнаценка

Летнік на Свіслацкім замку

У вёсцы Свіслач Асіповіцкага раёна скончыў працу чарговы школьны археалагічны летнік. Навучэнцы ад 14 да 17 гадоў школ горада і раёна кожнае лета прыязджаюць сюды не толькі адпачываць – загараць, танцаваць, купацца, але ж і ўдзельнічаць у сапраўдных археалагічных раскопках гістарычнага помніка – Свіслацкага замка. Кіруюць раскопкамі навукоўцы Інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. Вось ужо некалькі гадоў запар працу на раскопках вядзе начальнік аддзела археалогіі Сярэднявечча НАН Вадзім Кошман.

Сёлета было вырашана закласці раскоп у былым мястэчку непадалёк замкавага рова. Праца 2013 года дапаможа ўявіць гісторыю Свіслачы XVI–XIX стагоддзяў.

Я пагутарыў з некаторымі школьнікамі.

Наста Пацкевіч, вучаніца 11 класа СШ № 1 г. Асіповічы:

– У летніку вельмі цікава: сустрэчы з аднагодкамі, новыя сябры... У школе аб ім было шмат размоваў – таму я і захацела сюды паехаць. Акрамя працы на раскопках у нас былі разнастайныя конкурсы. Я ўдзельнічала ў конкурсе «Міс летнік» і перамагла ў ім.

Юля Маліноўская, равесніца Насты, з той жа школы:

– Мне падабаецца гісторыя, падабаецца археалогія, падабаецца праца на замчышчы. У археалагічным летніку я ўжо трэці год. Пасля школы буду паступаць у Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт імя

А. Куляшова, буду вучыцца на гісторыка.

Вольга Вусава, з той жа школы, таксама перайшла ў 11 клас:

– Тут цудоўная прырода, а я люблю маляваць прыроду, люблю чарціць. Напэўна, буду будаўніком. Мне вельмі цікава ведацца, якія пабудовы былі на замку. І, вядома, нам цікава разам. Таму я ўжо другі раз у археалагічным летніку.

Арцём Селіванаў, навучэнец 11 класа СШ № 2 г. Асіповічы:

– У школе вельмі шчыльна займаюся англійскаю мовай. А пасля заняткаў – спортам: лёгкая атлетыка, гульні. У летніку я ўпершыню. Ніколі не думаў, што тут так цікава. Я тут, у Свіслачы, удзельнічаў у розных конкурсах і стаў пераможцам у саборніцтве на лепшую пару.

Мікіта Трыханюк, навучэ-

нец 10 класа СШ № 3 г. Асіповічы:

– Я таксама ўпершыню ў летніку. Мне падабаецца тут працаваць. А пасля школы буду будаўніком.

Улад Калячка, навучэнец 11 класа з той жа школы:

– Я лічу, што мы ўсё ж такі знайшлі штосьці цікавае для гісторыі. У летніку я ўпершыню, і некаторы час вагаўся – ехаць ці не ехаць. У вёсцы Свіслач жыве мая бабуля. Але пра замак я нічога не ведаў. Але ж сумненні былі дарэчнымі, бо з калектывам мне пашанцавала. Тут я быў канферансье на розных конкурсах. А ўвогуле мне падабаюцца дакладныя навукі.

Вось якія розныя дзеці сабраліся на раскопках. Але ўсе яны мяркуюць сустрэцца тут налета.

Юрый КЛЕВАНЕЦ, фота аўтара

- хто вывучае гісторыю свайго Краю

- хто дбае пра захаванне

гісторыка-культурнай Спадчыны

каму неаб'якавая будучыня Беларусі

падпісныя індэксы:
індывідуальны - 63320,
ведамасны - 633202

Галасы «Вялікага Княства Паэзіі»

У сталічнай галерэі «Ў» пасольства Літвы і ГА «Саюз беларускіх пісьменнікаў» 11 ліпеня правялі вечарыну «Magnus Ducatus Poesis» (MDP) («Вялікае Княства Паэзіі»).

Гэта міжнародны паэтычны фестываль, сутнасць якога – звязаць у часе і прасторы сучасную культуру Беларусі, Літвы, Польшчы, Украіны – спадкаемцаў Вялікага Княства Літоўскага. Ідэйным натхняльнікам MDP з’яўляецца літоўскі паэт, перакладчык і фатограф Уладас Бразюнас.

Прэзентацыя ж фестывалю адбылася яшчэ ў ліпені 2006 года ў літоўскай амбасадзе ў Мінску напярэдадні святкавання дня каранцыі Міндоўга (1253), які сучасныя літоўцы адзначаюць 6 ліпеня як Дзень Дзяржаўнасці. У падмурак Вялікага Княства Паэзіі былі пакладзены аўтарскія выступы сучасных літаратараў з Беларусі, Літвы, Расіі, Польшчы і Украіны, якія суправаджаліся акампанентам інтэрнацыянальнай каманды музыкаў і спевакоў.

Чарговая паэтычная сустрэча, прымеркаваная да старшынства Літоўскай Рэспублікі ў Еўрапейскім саюзе, аб’яднала літоўскіх твораў Эўгеніюса Алішанку, Уладасу Бразюнаса, Марыюса Бурокаса, Антанаса А. Ёнінаса, Альвідаса Шляпікаса і беларускіх – Андрэя Адамо-

віча, Алесю Башарымаву, Веру Бурлак, Галіну Дубянецкую, Алеся Разанава і Андрэя Хадановіча, які адначасова быў вядомым перакладчыкам беларускай паэзіі У. Бразюнас, які зачытаў уласныя вершы, а А. Хадановіч – іх жа па-беларуску ў сваім перастварэнні.

Адмыслова да вечарыны падрыхтавалі выстаўку чорна-белых фотаздымкаў рэшткаў беларускіх замкаў, сядзібаў ды храмаў «Водбліскі Вялікага Княства» Альгімантаса Александравічуса, які прапанаваў глядачам свой прафесійны погляд на гісторыю часоў ВКЛ.

Першымі ўзялі слова А. Хадановіч і вядомы перакладчык беларускай паэзіі У. Бразюнас, які зачытаў уласныя вершы, а А. Хадановіч – іх жа па-беларуску ў сваім перастварэнні.

З вялікай увагаю прысутныя слухалі другую пару вы-

А. Ёнінас і А. Разанаў

ступоўцаў – вядомага літоўскага паэта і перформера, аўтара песняў і дзясяткаў кніг, старшыню Саюза літоўскіх пісьменнікаў А. Ёнінаса і бліскачага перакладчыка яго твораў А. Разанава, выдатнага знаўцы літоўскай мовы і літаратуры. Ягоныя пераклады сучаснікаў і класікаў увайшлі ў анталогію літоўскай паэзіі, што выходзіла ў Беларусі.

Вялікую цікавасць выклікаў і «дуэт» амбасадара Літоўскай Рэспублікі ў Беларусі Эвалдаса Ігнатавічуса і маладой перакладчыцы Юліі Цімафевай.

Паслухалі таксама вершы і пераклады А. Адамовіча і М. Бурокаса, А. Башарымавай і У. Бразюнаса, выдаўца часопіса «Вільнюс» Э. Алішанкі і А. Хадановіча. Свае вершы прачыталі Г. Дубянецкая і В. Бурлак.

Завяршылася вечарына нечаканым вершам – гімнам беларускім мужчынам – у аўтарскім выкананні А. Хадановіча і перакладзе на літоўскую мову У. Бразюнаса.

Паэтычныя выявы ўвасабляў у музычныя творы на гэты раз музыка Тодар Кашкурэвіч.

Наш кар.

Пасол Літвы ў Беларусі Э. Ігнатавічус і Ю. Цімафеева

Наш каляндар

Жыццё Дзеля сялянаў

Дамінік Манюшка (стрыечны брат вядомага кампазітара Станіслава Манюшкі) нарадзіўся на Міншчыне ў сям’і вайсковага суддзі Вялікага Княства Літоўскага 6 ліпеня 1788 года. Пасля заканчэння Віленскага ўніверсітэта атрымаў вучоную ступень доктара права. Прымаў удзел у вайне 1812 года, а з 1816-га стала пасяліўся ў спадчынным маёнтку Радкаўшчызна, што ў Ігуменскім павеце, і займаў пасаду ігуменскага падкаморніка.

Аднак усё жыццё Д. Манюшка прысвяціў паляпшэнню становішча сялянаў. Свае ўгоддзі аддаў у іх карыстанне, пакінуўшы сабе толькі невялікі ўчастак. Кожны селянін атрымаў асобную сядзібу з ворнай зямлёю, лугам і дзялянкай лесу.

Д. Манюшка заснаваў у павеце вучылішча з двух аддзяленняў – падрыхтоўчага і вышэйшай школы. У іх выкладалі закон Божы, славянскую, рускую і польскую мовы, арыфметыку, навучэнцы атрымлівалі веды па тэхналогіі земляробства, садаводства, аграноміі, лесаводстве, пчалаводстве, пачатковыя звесткі з медыцыны, анатоміі і ветэрынарыі. Выкладаліся таксама каліграфія, чарчэнне, рукадзелле і розныя рамёствы. У вышэйшых класах найбольш здольных выхаванцаў дадаткова вучылі геаграфіі, гісторыі і каморніцтву.

У 1824 годзе ў Радкаўшчызне заснавалі пансіянат для ўтрымання і выхавання сялянскіх дзяўчынак. Былі ўладкаваныя аптэка і лабараторыя, а для практычных заняткаў існавалі сады батанічны, пладоваы і агароднінны. Навучанне вялося 2 гады ў асенне-зімовы перыяд, а ўлетку выхаванкі праходзілі практыку ў садах вучылішча або на прысядзібных участках сваіх бацькоў. Выдаткі на ўтрыманне вучылішча і пансіяната Д. Манюшка рабіў за кошт арэнднай платы, якую атрымліваў ад сялянаў за зямлю, а таксама са сваіх асабістых сродкаў. Дадатковых даходаў не меў, таму быў вымушаны закласці маёнтак. Вучылішча было закрытае ў 1838 годзе, жаночы пансіянат праіснаваў да 1853-га дзякуючы матэрыяльнай дапамозе брата Ігната.

У канцы жыцця Д. Манюшка пераехаў у Мінск, дзе і памёр. На яго магіле ў прадмесці Камароўкі ўдзячныя выхаванцы паставілі помнік з надпісам: «Ад верных сялянаў і падданых». Як адзначаў пасля гісторык Адам Кіркор, сяляне з Радкаўшчыzny вылучаліся дасведчанасцю, сумленнасцю, працавітасцю, высокай маральнасцю і з вялікай павагаю ставіліся да памяці Д. Манюшкі.

Упарадкавалі Язэпаў камень

Традыцыя шанавання камянеў лічыцца з’явай надзвычай архаічнай, што ідзе яшчэ з першабытных часоў. Валуны, з’яўляючыся неад’емна часткай навакольнага асяроддзя, здаўна занялі пэўнае месца ў духоўнай культуры беларусаў. Адметнасцю беларусаў з’яўляецца і тое, што яны да сённяшніх дзён захавалі рэшткі старажытнага культу. На тэрыторыі Вілейшчыны ёсць шмат валуноў, прынесеныя сюды ледавіком, і ў большасці яны з’яўляліся ці з’яўляюцца культывымі.

Паклонным (культывым) валунам і сёння носяць ахвяры: грошы, лён, воўну, ежу, кветкі, ручнікі. Даждавая вада з выемак на такіх валунах лічыцца у народзе лекавай. Камяні сталі носьбітамі сакральнага зместу не толькі ў язычніцтве, але і ў хрысціянскай рэлігіі. Нягледзячы на доўгую і зацягнутую барацьбу савецкіх атэістаў з камянямі, якія масава ўзрываліся, ішлі на будаўніцтва дарог, закапваліся ці скідваліся ў меліярацыйныя каналы, нават сёння на тэрыторыі Беларусі налічваецца больш за тры сотні падобных культывых аб’ектаў.

Цікавымі і найбольш загадкавымі камянямі лічацца культывыя валуны з рукатворнымі паглыбленнямі – ямкамі. Такіх камянеў на Беларусі шмат, асабліва на Вілейшчыне. Геалагі жартам называюць іх прыхаднямі, бо патрапілі яны сюды, як і ў іншыя месцы Беларусі, дзякуючы ледавіку.

Адзін з такіх камянеў знаходзіцца недалёка ад вёскі Качанкі ўжо былога Рабунскага сельсавета (з 1 ліпеня Крывасельскі сельскі Савет). Пра-

тое, што гэты вялікі камень быў культывым, гаворыць значная колькасць штучных паглыбленняў на ім. Іх, як лічаць навукоўцы, выбілі нашыя продкі каля 3 тысячаў гадоў таму. Для чаго рабілі такія ямки? Магчыма, каб наліваць у іх тлушч альбо алей, класці кнот і запальваць агонь дзеля ўшанавання продкаў ці бостваў. У прыцемку відзішча незвычайнае. А магчыма, у ямки наліваўся не тлушч, а кроў ахвярных жывёлаў. Хто цяпер пэўна скажа?

Язэпаў камень (менавіта так называюць мясцовыя жыхары валун каля вёскі Качанкі, раней ён месціўся на пашы дзеда Язэпа) – вельмі ўнікальны, бо мае не толькі паўсферычныя, але і падоўжаныя рукатворныя паглыбленні. Большасць даследчыкаў, як замежных, так і нашых, бачаць у камянях з ямкамі праяву культу памерлых. Некаторыя вызначаюць ім ролю таксама і ў культых сонца ці ўрадлівасці. Камяні з

паўсферычнымі ямкамі знаходзяцца яшчэ на Вілейшчыне каля вёсак Мішуты, Дварэц, Камена, Вуткі. Іншымі словамі, арэал распаўсюджвання «волатаў» дзякуючы выяўленым на Вілейшчыне камяням пашырыўся і, паводле словаў навукоўцаў, дазваляе ўдакладніць межы рассялення старажытных балцкіх і фіна-вугорскіх плямёнаў, якія і выбівалі сферычныя паглыбленні.

Напрыканцы чэрвеня неабякавыя да гістарычнай і археалагічнай спадчыны вілейцы Аляксандр Зайцаў, Яўген Петрыкевіч і супрацоўнікі музея з дапамогай мясцовай улады добраўпарадкавалі месца каля валуна і паставілі знак, які пазначае назву і анатацыю пра культывасць каменя. Вось на Вілейшчыне з’явіўся і яшчэ адзін добраўпарадкаваны помнік.

Сяргей ГАНЧАР

Паводле інфармацыі
www.vialeika.info

Праект двух сяброў

Нядаўна выстаўка карцінаў «Краявіды Расіі і Беларусі» адкрылася ў музейным комплексе гісторыі і культуры Аршаншчыны. Гэта праект двух сяброў – расійскага мастака Уладзіміра Берднікава і вядомага мастака-клімаўчанина Леаніда Ячнева. Выстаўка стартвала ў лютым з Клімавіцкага раённага краязнаўчага музея. У красавіку эстафету прыняў Крычаўскі гістарычны музей, у сакавіку – Касцюковіцкі. На чарзе Магілёў, Віцебск. Пасля выдатных палотны будучь дэманстравацца на расійскай зямлі.

Акрамя карцінаў экспануюцца вырабы з каляровага і бясколернага шкла, а таксама з крышталя бытавога прызначэння. Гэта не выпадкова, бо У. Берднікаў – заслужаны мастак Расіі, сябра Саюза мастакоў і Саюза дызайнераў – больш за 30 гадоў з’яўляецца галоўным мастаком Першамайскага шклянога завода. З Беларуссю расіянін, мастак з Шумячаў, звязвае нямала: дзяцінства прайшло на самай мяжы ў Бранскай вобласці, бацькі яго жылі за тры кіламетры ад нашай краіны.

Працы мастака захоўваюцца ў Смаленскім музеі-запаведніку, музеі горада Рослаўля, у прыватнай галерэі ў Нью-Ёрку, у прыватных зборах у Расіі, Германіі, Японіі, ЗША.

За плячыма клімаўчанина Л. Ячнева шэсць персанальных выставак і чацвёртая сумесная. Сур’ёзна займацца жывапісам ён пачаў з 1993 г. Паспех першых рэгіянальных выставак акрыліў мастак, і ў 2003 г. адбыліся выстаўкі ў Нарвегіі. Там нарадзілася нарвежская серыя цудоўных працаў: «Безыменны востраў», «Узбярэжжа акіяна», «Нарвежскі прыбой» і інш. Яго працы захоўваюцца ў прыватных і дзяржаўных калекцыях Беларусі, Расіі, Польшчы, Ізраіля, Аўстраліі, Германіі, Францыі, Канады, Бельгіі, ЗША.

Пазнаёміліся гэтыя творцы на адным з міжнародных пленэраў у г.п. Шумячы (Расія). прысвечаных мастаку Ф. Шурпіну.

На адкрыццё сёлетняй выстаўкі сабраліся знаўцы прыгожага. Аўтары працаў адказвалі на пытанні. Уладзімір Зубаў, дырэктар музейнага комплексу гісторыі і культуры Аршаншчыны, уручыў мастакам падзякі за арганізацыю міжнароднай выстаўкі. Прысутнічалі і жывапісец, графік, скульптар, сябра Саюза мастакоў Беларусі Мікалай Таранда, расійскі мастак Аляксандр Ізафатаў. Абодва выказалі словы ўдзячнасці таленавітым майстрам пейзажа і нацюрморта.

На выстаўцы кожная карціна нагадвае аб падарожжах мастакоў. «Восень. Браслаўскія азёры», «Навальніца ідзе», «Пасля дажджу» – напамін пра падарожжа па Браслаўшчыне У. Берднікава. «Ферапонтаў манастыр», «Кірыла-Белазерскі манастыр», «Горыцкі манастыр» – успамін клімаўчанина аб архітэктурных помніках Валагодскай вобласці. Побач – іх карціны, убачаныя-перажытыя пад час сумеснага сплаву па рацэ Асцёр.

Заварожвае карціна Л. Ячнева «Лямпы», дзе намалюваная асвятляльная прыборны канца XIX – пачатку XX стагоддзя, і выклікае замілаванне, бо пры такім мяккім жоўтым святле прайшла большая частка жыцця нашых продкаў.

Дапаўняюць выстаўку фатаграфіі і дакументы, што распаўядаюць пра жыццёвы і творчы шлях У. Берднікава і Л. Ячнева, а таксама дакументальныя фільмы пра сумесныя падарожжы мастакоў.

*Дар’я ЭВЕРС,
старшы навуковы супрацоўнік
Клімавіцкага краязнаўчага музея
Фота аўтара*

*Леанід Ячнеў, Мікалай Таранда, Уладзімір Берднікаў,
Аляксандр Ізафатаў*

Перспектыва сталкінгу ў горадзе над Дзвіной

Апошнім часам у свеце ўсё больш папулярнай становіцца такая з’ява, як сталкерства (англ. stalker – паляваць, высочваць). На тэрыторыі постсавецкай прасторы гэтае паняцце з’явілася дзякуючы твору братаў Стругацкіх «Пікнік на абочыне» і знятаму паводле яго кінафільму Андрэя Таркоўскага «Сталкер», дзе галоўны герой – чалавек, што арганізуе паходы ў забароненую для наведвання, пакінутую людзьмі, містычную, таямнічую і загадкавую мясцовасць.

Пасля аварыі на Чарнобыльскай АЭС у 1986 годзе ў СССР сталкерамі пачалі называць ліквідатараў наступстваў найвялікшай тэхнагеннай катастрофы XX стагоддзя, а так-

прыклад, шпацыруючы па старой віцебскай вуліцы Ільінскага, цікаўны чалавек заўважыць сярод жылой забудовы руіны невядомага будынка. Гэта рэшткі Любавіцкай сінагогі, якая на пачатку XX стагоддзя была цэнтрам яўрэйскай культуры ў горадзе.

Пабудаваная сінагога ў XIX стагоддзі і названая Любавіцкай у гонар паселішча Любавічы, радзімы Хабада – прадстаўніка вельмі ўплывовай плыні іўдаізму, заснаванай на містычным вучэнні кабалы. Любавіцкі храм дзейнічаў да 1923 года, пакуль не прыйшла савецкая ўлада, што змагалася з рэлігіяй і прапагандавала атэізм. Сінагога была закрытая, вернікі раз-

што побач з гасцініцай «Дзвіна», па вуліцы Энгельса. Ён быў створаны для працаўнікоў металургічнай вытворчасці ў 1930-я гады ў стылі канструктывізму. Клуб склаўся з дзвюх частак: клубнай, дзе праводзілі танцавальныя мерапрыемствы, і відовішчнай часткі з фая, вестыбюлем і вялікай глядзельнай залай на 500 месцаў. Пры клубе працавалі розныя гурткі, вакальныя калектывы, агітбрыгада, была бібліятэка, што налічвала 66 тысячаў экзэмпляраў кніг, фонатэка для правядзення культмасавых мерапрыемстваў і дэманстрацыі кінакарцінаў.

Пад час Вялікай Айчыннай вайны тут размяшчалася гета, пра што сведчыць памяtnы знак побач з будынкам. З дакументаў і ўспамінаў сведкаў можна даведацца пра нечалавечы ўмовы ўтрымання яўрэяў на гэтым месцы, пра іх стасункі з мясцовым насельніцтвам і іншыя каштоўныя для гісторыі факты. У 1947 годзе ў клубе адбыўся суд над фашысцкімі злачынцамі, а затым будынак быў перададзены тэатру імя Якуба Коласа. Пасля пераезду тэатра выкарыстоўваўся як дом культуры. Некалькі гадоў таму, па віне асобаў без пэўнага месца жыхарства, клуб гарэў, аднак МНС удалося яго выратаваць. І з 2011 года будынак быў перададзены віцебскаму тэатру «Лялька». Пакуль тэатр не знайшоў сродкі на яго рэстаўрацыю, клуб прывідам узвышаецца на беразе Дзвіны і вабіць да сябе віцебскіх сталкераў.

Любавіцкая сінагога

сама даследчыкаў тэрыторыі, забруджанай радыяцыяй. З цягам часу ўяўленне пра сталкераў змянілася, і сёння сталкерам лічыцца чалавек, які з’яўляецца правадніком у забароненыя зоны і мясцовасці. Увогуле само разуменне сталкерства як сацыяльнага і культурнага руху зарадзілася на Захадзе і паступова перарасло ў своеасаблівую моладзевую субкультуру – urban exploration. Прадстаўнікі гэтай субкультуры займаюцца вывучэннем і даследаваннем розных пакінутых, разбураных будынкаў, падземных збудаванняў, арганізуюць шпацыры па дахах дамоў.

Ва ўмовах пашырэння культурных сувязяў паміж людзьмі ўсяго свету сталкерства ў яго сучасным разуменні прыйшло і да нас, у Беларусь. У нас таксама зараджаецца субкультура сталкераў, шукальнікаў і даследчыкаў новага, невядомага, забытага і адначасова ў чымсьці містычнага.

Для аматараў нестандартна і арыгінальна бавіць вольны час будзе цікавым ажыццявіць экскурсію па закінутых гісторыка-архітэктурных аб’ектах Віцебска, горада з вялікай, багатай і захапляльнай гісторыяй. На-

мясцілі дом культуры аднаго з прадпрыемстваў горада.

Існуе праект аднаўлення храма, аднак, як можна пабачыць, ніякіх зменаў не адбываецца. На сёння Любавіцкая сінагога знаходзіцца ў разбураным стане і тым самым з’яўляецца вельмі прывабным аб’ектам для мясцовых сталкераў. Цікавы той факт, што, верагодна, гэтую сінагогу наведваў у свой час бацька Марка Шагала, а маленькі, будучы сусветна вядомы мастак, спяваў у храме пад час службы.

Яшчэ адным гістарычным аб’ектам сталкінгу ў Віцебску з’яўляецца будынак Клуба металістаў,

наогул, аб’екты для сталкінгу можна знайсці амаль паўсюль, а калі пашукаць літаратуру ці дакументы, можна любавецца імі, так бы мовіць, з веданнем справы. А можна проста зрабіць цудоўныя фотаздымкі ў стылі «індустрыяльны дэкаданс». Галоўнае – не мець праблемаў з фантазіяй і падсвядома цягнуцца да пошуку эстэтыкі і таямніцаў у самых, здавалася б, не прызначаных для гэтага месцах.

*Аляксандра КАЗЛОЎСКАЯ
і Таццяна КОЖАР,
студэнткі Віцебскага
дзяржаўнага ўніверсітэта
імя П.М. Машэрава*

Клуб металістаў

Подзвіг вучонага,

Напэўна, ён мог быць у ліку намінантаў на Нобелеўскую прэмію, нават атрымаць яе. Верагодна, яму па выніках абароны кандыдацкай дысертацыі была б адразу прысуджаная ступень доктара навук. Гэта, дарэчы, на думку шэрагу аўтарытэтных навукоўцаў. Пракоп Яталь зрабіў сусветнае адкрыццё ў галіне мікрабіялогіі. Гэтае буйное адкрыццё прыпадае на другую палову 1930-х гадоў. Напэўна, ён мог бы стаць адным з самых буйных і сусветна вядомых вучоных, калі б не пачалася Вялікая Айчынная вайна, якая ўсё перакрэсліла. На восень 1941 года планавалася абарона дысертацыі, а 14 жніўня капітан Яталь загінуў пры абароне чыгуначнай станцыі Рамадан, што на Палтаўшчыне. Яго гібель нагадвае лёс герояў знакамітай аповесці «Жураўліны крык» В. Быкава. Пахаваны ён у брацкай магіле савецкіх салдатаў і афіцэраў.

Міколагам Яталем было зробленае навуковае адкрыццё, якое мела велізарнае дзяржаўна-палітычнае значэнне. А справа ў тым, што ў 1930-я гады ва Украіне і іншых

дзяржавы І. Сталін падліў, як кажуць, масла ў агонь: з высокай партыйнай трыбуны заявіў аб шкодніцтве ў сельскай гаспадарцы, звінаваціў ветлекараў у тым, што яны заражаюць коней ме-

П. Яталь разам з жонкай Яўгеніяй Антонаўнай і дачкой Тамарай (1928 г.)

рэспубліках СССР пачалася так званая конская чума. Прычына гэтага невядомага захворвання («НЗ») была незразумелай. Эпідэмія бязлітасна выкошвала пагалоўе коней, у многіх гаспадарках да 90%. Пракурорскія праверкі заканчваліся арыштамі, нявінных людзей кідалі ў турмы. У зняволенне траплялі старшыні калгасаў, ветлекары, заатэхнікі, аграномы, селекцыянеры, жывёлаводы. Кіраўнік савецкай

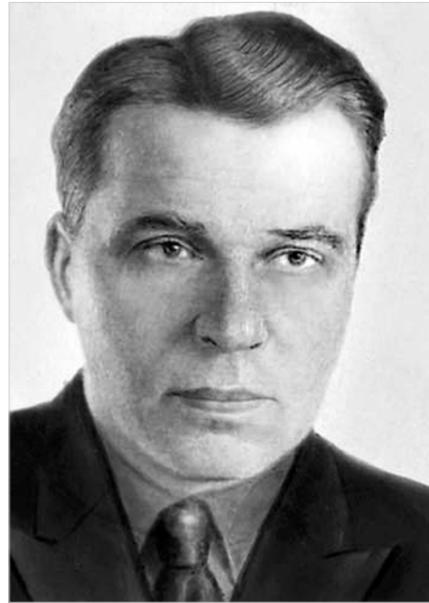
нінгітам. Ды ні ветлекары, ні вучоныя не ведалі, чаму гіне жывёла. Абсалютна нічога не магла падказаць і навуковая, даведаная літаратура. А тым часам эпідэмія набыла маштабы нечуванга бедства. Мая цешча І. Здзесева (1923 г.нар.) згадвае, што ім, вучням, настаўнікі ў школе казалі, што коней атручваюць кулакі. Тое ж пісалі і тагачасныя газеты. Неўзабаве пачалі хварэць і людзі, якія звярталіся ў меды-

цынскія ўстановы па дапамогу.

Для барацьбы з захворваннем коней і людзей Першы сакратар ЦК КП Украіны М. Хрушчоў на пачатку 1938 года стварыў камісію, якая ў сваю чаргу арганізавала ў Кіеве некалькі комплексных навуковых брыгадаў пры інстытутах. Задача перад імі была канкрэтная, гранічна ясная: выявіць прычыну масавай эпідэміі.

Тут трэба сказаць, што да гэтага ўжо дзейнічалі дзве навуковыя брыгады – маскоўская і ленынградская, якія спрабавалі высветліць прычыну «НЗ», але безвынікова, таму, паводле словаў таго ж М. Хрушчова, «камісіі распускалі, а іх членаў арыштоўвалі і ліквідоўвалі» («Успаміны»). З прызначэннем у адну з такіх камісіяў лёс чалавека фактычна быў вырашаны. У навуковую брыгаду Кіеўскага інстытута мікрабіялогіі і эпідэміялогіі імя Д.К. Забалотнага (яе ўзначаліў прафесар В. Драбацько) і быў улучаны міколаг П. Яталь. Ён ведаў, што на ім, як і на ўсіх астатніх удзельніках, ляжыць вялікая адказнасць. Так малады вучоны быў пасланы выконваць урадавае заданне і трапіў у стыхію эпідэміяў на Кіеўшчыне ды Жытоміршчыне.

Нарадзіўся П. Яталь у 1897 годзе ў сялянскай сям’і ва ўкраінскай вёсцы Лістападава, што непадалёк Златапаля (яна была то Чаркаскай, то Кіраваградскай вобласці). Вывучыўся на настаўніка. Цудоўна ведаў і выкладаў матэматыку, прадметы біялагічнага профілю, украінскую мову і літаратуру. Пэўны час працаваў дырэктарам Лістападаўскай школы (да 1930 года). А пасля, жонка сказаць, лёс прывёў яго ў навуку. Скончыў аспірантуру Інстытута мікрабіялогіі і эпідэміялогіі АН Украіны. Маладому даследчыку

П. Яталь, Кіеў (1938 г.)

П. Яталю было наканавана здзейсніць немагчымае, тое, што нікому яшчэ не ўдавалася.

Зробленае П. Яталем сенсацыйнае адкрыццё дало штуршок развіццю новага напрамку, цэлай галіны ў навуцы – мікатаксікалогіі. Бясспрэчна, міколаг Яталь здзейсніў сапраўдны подзвіг: дзякуючы ягонаму адкрыццю ў канцы 1930-х гадоў з турмаў ва Украіне, Беларусі і іншых рэспубліках Савецкага Саюза выйшлі на волю сотні тысяч людзей, асуджаных за «шкодніцтва», «дыверсіі» ў сельскай гаспадарцы і Чырвонай Арміі

Упершыню з невядомым захворваннем ён акурата і сустрэўся ў навуковай лабараторыі Інстытута мікрабіялогіі і эпідэміялогіі. Сюды ў кастрычніку 1937 года былі накіраваныя хворыя людзі, якія працавалі з запляснелай саломаю. Міколагу Яталю даручылі зрабіць мікалагічныя пробы. У

выніку аналізу ён і запозрыў прычыну захворвання ў мікра-скапічным грыбе. Для пацвярджэння сваёй гіпотэзы ён правёў даследаванні на паддоследных жывёлінах – трусах. Гэты праведзены вопыт у навуцы атрымаў назву «праба па Яталю». Каб пераканацца ў дакладнасці выніку, вучоны пайшоў на смелы эксперымент: ён заразіў сябе культурай грыба і атрымаў такое ж паражэнне скуры ў перадплеччы, як і ў хворых людзей. Такім чынам узбуджальнік цяжкага захворвання быў спачатку выяўлены ў людзей, а толькі затым у ачагу эпідэміі ў хворых жывёлінаў. У гэтай сувязі варта згадаць знакамітага

П. Блеза, які казаў, што «выпадковыя адкрыцці робяць толькі добра падрыхтаваныя людзі». Вось чаму, уласна кажучы, толькі міколаг Яталь дасягнуў поспеху. Менавіта ён, выдатна падрыхтаваны, перша-класны прафесіянал-міколаг, зрабіў буйное навуковае адкрыццё і такім чынам паклаў «першы камень» у аснову вучэння хваробаў чалавека і жывёлаў, якія ўзнікаюць у выніку паражэння таксінамі. Зразумела, без адкрыцця ўзбуджальніка эпідэміі, а гэта здарылася ў 1938 годзе, жывёлы

П. Яталь у лабараторыі Інстытута мікрабіялогіі і эпідэміялогіі (1938 г.)

паяднанага з Беларуссю

працягвалі б гінуць, а бязвінных людзей, у першую чаргу працаўнікоў сельскай гаспадаркі, кідалі б у турмы і далей.

Што ж выклікала масавыя моркі коней? Зрэшты, яны ж былі галоўнай цяглавай сілай у сельскай гаспадарцы, а аснову Чырвонай Арміі складала кавалерыя. Прычынай эпідэміі стаў атрутны мікраскапічны грыб *Stachybotrys alternans*, а захворванне атрымала назву «стахібатрыятаксікоз». Наяўнасць таксіннасці ў гэтага грыба раней не была выяўлена, ён лічыўся сапрафітам, гэта значыць бяшкодным, які мірна існуе ў прыродным асяродку. Грыб пад уздзеяннем кліматычных умоваў у плесні на кармах пачаў мяняць свае ўласцівасці і набыць новую якасць – таксічнасць.

Зробленае П. Яталем сенсацыйнае адкрыццё дало штуршок развіццю новага напрамку, цэлай галіны ў навуцы – мікатаксікалогіі. Бясспрэчна, міколаг Яталь здзейсніў сапраўднае падзвіг: дзякуючы ягонаму адкрыццю ў канцы 1930-х гадоў з турмаў ва Украіне, Беларусі і іншых рэспубліках Савецкага Саюза выйшлі на волю сотні, тысячы людзей, асуджаных за «шкодніцтва», «дыверсіі» ў сельскай гаспадарцы і Чырвонай Арміі. Пра значэнне свайго навуковага адкрыцця сам Пракоп Данілавіч гаварыў: «Галоўнае, я адкрыў дзверы турмаў...». Учарашнія «ворагі народа» вярталіся ў свае сем'і. А прыкладаў такіх ня-мала. Адзін з іх – лёс бацькі цяперашняга дырэктара Інстытута мікрабіялогіі і вірусалогіі імя Д.К. Забалотнага НАН Украіны акадэміка В. Падгорскага, з якім я не так даўно сустракаўся ў Кіеве. Валянцін Сцяпанавіч пад час гутаркі сказаў, што яго бацька да вайны працаваў ветэрынарным лекарам і таксама быў арыштаваны за «шкодніцтва ў сельскай гаспадарцы». Дзякуючы ад-

.....
Міколаг П. Яталь паяднаны з Беларуссю сваім лёсам, не толькі навуковымі, але і сваяцкімі сувязямі. Выключна важную ролю ў жыцці і лёсе міколага Яталь адыграў прафесар педагогікі беларус Фама Бельскі, які падтрымаў яго памкненні да вучобы і навуковай дзейнасці, параіў атрымаць вышэйшую адукацыю, увесь час матэрыяльна дапамагаў яго сям'і

.....
крыццю вучонага-міколага Яталь бацька ацалеў, вярнуўся з турмы дахаты. «Тады я не ведаў, каму мы абавязаныя выратаваннем жыцця нашага баць-

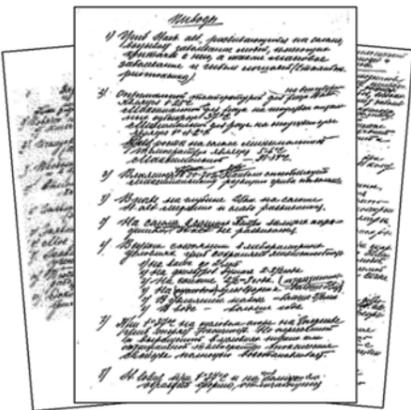
.....
Так у Акадэміі навук Украіны з'явіліся першыя ардэнаносцы. У Кіеве іх сустракалі як сапраўдных герояў. Але, безумоўна, справа не ва ўзнагародах і званнях. Праніклівы розум вучонага-аналітыка П. Яталь здолеў спыніць хвалю далейшых арыштаў «ворагаў народа». У Мінску нядаўна пачыла свет кніга пра

Брыгада АН УССР на ўручэнні ўзнагародаў у Крамлі (1939 г.).
У цэнтры – М. Калінін, у трэцім шэрагу чацвёрты злева – П. Яталь

кі. Як і не мог, тады яшчэ хлапчук, уявіць, што калісьці буду акадэмікам і мне давядзецца ўзначальваць інстытут, дзе было

міколага Яталь «Жыццё, аддадзенае навуцы і Радзіме». Чаму менавіта ў нас, а не ў суседняй Украіне? Напэўна, хтосьці адразу падумае, што адкрыццё вучонага мае агульназначны характар для розных краінаў, у тым ліку і для Беларусі, бо мікрабіялогія – навука інтэрнацыянальная. І гэта будзе правільная здагадка. Але не толькі па гэтай прычыне. Як ужо гаварылася, адкрыццё міколага Яталь непасрэдна датычыць Беларусі, дзе ў даваенны час былі абвінавачаныя ў «шкодніцтве» і арыштаваныя калгасныя і ваенныя ветэрынары, многія спецыялісты сельскай гаспадаркі. Рэпрэсіі мелі месца на ўсходнім і на заходнім Палессі, у іншых беларускіх рэгіёнах. Гэтыя шматлікія факты зафіксаваныя, напрыклад, у энцыклапедычным даведніку Л. Маракова «Рэпрэсаваныя медыцынскія і ветэрынарныя работнікі Беларусі» (2010). Так што дзякуючы П. Яталю вызвалілі з-за кратаў

Старонкі дысертацыі П. Яталь

зробленае адкрыццё прычыны масавай гібелі коней», – сказаў ён.

Навуковы і грамадзянскі подзвіг П. Яталь заслугоўваў належнай адзнакі. У той час самай высокаю ўзнагародай у СССР поруч з ордэнам Леніна быў ордэн Працоўнага Чырвонага Сцяга, якога і быў удастоены П. Яталь, і атрымаў гэтую ўзнагароду разам з іншымі членамі брыгады ў Крамлі з рук М. Калініна ў 1939 годзе.

Жонка вучонага Яўгенія Антонаўна з дачкой Тамарай і сынам Георгіем (1963 г.)

.....
нямала бязвінных пацярпелых людзей і ў нашай Беларусі.

.....
матэрыяльна дапамагаў яго сям'і. У 1930 годзе П. Яталь паступіў на аграбіялагічны факультэт Херсонскага інстытута сацыяльнага выхавання, які ён паспяхова скончыў экстрэмам (увесь курс навучання прайшоў за два гады). Жонка вучонага – Яўгенія Бельская, нарадзілася ў мястэчку Цімкавічы былога Слуцкага павета (цяпер Капыльскі раён). Яна зберагла рукапіс дысертацыі мужа, яго творчую спадчыну. Яўгенія Антонаўна, нягледзячы на цяжкасці, адна выгадавала дзяцей. Сын Георгій – доктар філалагічных навук, прафесар, акадэмік АН вышэйшай школы Украіны, вядомы вучонопаліглот (дарэчы, ён добра ведаў нашых беларускіх лінгвістаў А. Супруна і П. Шубу). Дачка Тамара пайшла па слядах бацькі, яна стала выдатным мікрабіёлагам, кандыдатам медыцынскіх навук. Т. Яталь скончыла аспірантуру АН Украіны, дзе працаваў яе бацька, доўгі час рупілася ў Інстытуце інфекцыйных хваробаў Міністэрства аховы здароўя Украіны. Яна з'яўляецца аўтарам 150-і навуковых працаў, надрукаваных ва Украіне, Расіі, ЗША, Балгарыі, Беларусі і іншых краінах. Тамара Пракопаўна летась пераехала на радзіму сваёй матулі, цяпер жыве ў нашым Мінску. Яна, удзельнік Вялікай Айчыннай вайны, 30 чэрвеня гэтага года адзначыла свой 90-гадовы юбілей. Дзядуля і бабуля Георгія і Тамары – Антон і Варвара Бельскія – спачываюць вечным сном на могілках у Цімкавічах.

Аднак былі яшчэ важкія прычыны, каб выдаць кнігу ў Мінску. Міколаг П. Яталь паяднаны з Беларуссю сваім лёсам, не толькі навуковымі, але і сваяцкімі сувязямі. Выключна важную ролю ў жыцці і лёсе міколага Яталь адыграў прафесар педагогікі беларус Фама Бельскі, які падтрымаў яго памкненні да вучобы і навуковай дзейнасці, параіў атрымаць вышэйшую адукацыю, увесь час

Жизнь, отданная науке и Родине

Життя, віддане науці й Батьківщині

Алесь БЕЛЬСКИ

Залатыя яблыкі

У чытанцы-хрэстаматыі для дзяцей малодшага і школьнага ўзросту «Залатая яблынка», якая пабачыла свет сёлета, сабраныя народныя казкі, легенды і паданні, а таксама творы беларускіх пісьменнікаў. Фальклорныя пярыны пераказалі Крысціна Лялько, Уладзімір Сіўчыкаў, Уладзімір Ягоўдзік і Алесь Якімовіч, а сярод арыгінальных твораў – тэксты Яна Баршчэўскага, Пятра Васючэнкі, Клаўдзіі Каліны, Якуба Коласа, Янкі Купалы, Максіма Танка, Станіслава Шушкевіча.

Укладальнікам выдання выступіў У. Сіўчыкаў, а аздобіла яго малюнкамі Алена Карповіч. Наклад зборнічка 5 100 асобнікаў.

Адрасуецца кніжка не толькі дзецям, але і іх бацькам, бабулям і дзядулям, а таксама навучэнцам педагагічных каледжаў, настаўнікам і выхаватцям, бо тут змешчаныя і казкі пра жывёлаў, і чарадзейныя, і сацыяльна-бытавыя, легенды і паданні, прачытанне якіх дапаможа ўзбагаціць карыснымі ведамі. Ёсць таксама і невялічкі слоўнічак.

Алесь СІЎЧЫКАЎ

З некаторымі творамі мы хочам бліжэй пазнаёміць чытачоў.

Хут

У каго пасяліўся Хут, таму ён шчыра спрыяе: прыносіць з чужых палаткаў снапы, адорвае золатам-срэбрам. У поўнач Хута лёгка прыкмеціць на небе. Калі ён ляціць і зіхаціць, значыць, знайшоў нейкі скарб; а калі чуваць лопанне крылаў, тады нясе збожжа. Хута трэба шанаваць і карміць смачнай яечняй. Дбайная гаспадыня, падсмажыўшы яечню, несла патэльню на гарышча і гукала:

– Хут, Хут, хадзі снедаць!
Потым яна спяшалася ў хату, а Хут ласаваяўся яечняй.

Назаўтра ён шчодро аддзячваў сваім гаспадарам.

Хут можа лёгка перакінуцца ў корч або старое кола.

Кажуць, быў такі выпадак. Адзін парабак з'ёў яечню, якую гаспадыня паставіла каля коміна. Хут страшэнна раззлаваўся: маўляў, паклікала снедаць, а патэльня – пустая. Познім вечарам ён падпаліў хату. Збівалі суседзі пажар, збівалі – не далі рады. Засталіся ад сядзібы толькі галавешкі ды крывое кола пад плотам. Ніхто не здагадаўся, што гэта перакінуўся Хут.

– Навошта яно будзе тут ва-

ляцца! – сказаў сусед і шпурнуў кола на свой падворак. Назаўтра паплыло да яго багацце, ажно дзівіліся людзі.

Святы калодзеж

У вёсцы Маргавіцы, што каля Бягомля, жыла маладая ўдавіца. З суседзямі яна не зналася, затое ахвотна прывячала маладых дзецюкоў. Захацелася гэтай распусніцы стаць найпершай прыгажуняй у ваколіцы, а дзеля гэтага, кажуць знахары, трэба ноччу павадзіць з чарцямі карагод і на святанні вярнуцца дахаты.

Апоўначы ўдавіца расчыніла насцеж дзверы і толькі сту-

піла на парог – падхапіў яе шалёны віхор. Цэлую ноч яна гоісала з нячыстай сілай, а калі праспявалі трэцяя пеўні, схаманулася: трэба хутчэй дадому, покуль не развіднела!

Аж раптам адзін нячысцік убачыў, што ў карагодзе скача кабета. Удавіца кінулася на ўцёкі, але чэрці яе хапілі і завалаклі ў дрыгву.

Па сённашні дзень яна пакутуе ў няволі, замольвае грахі, заліваючыся слязьмі. На балодзе прабілася крыніца, бо слёзы грэшніцы, якая шчыра пакаялася, – святая вадзіца. Людзі выкапалі там калодзеж і назвалі яго Святым калодзежам.

Бяздоннае багацце

Жыў у Тураве слаўны князь Яраслаў. Адночы ён паехаў на звярыныя ловы. Шмат здабыў дзічыны, хацеў ужо трубіць збор і раптам убачыў вялізнага тура.

Сцебанушы каня, Яраслаў пагнаўся за лясным асілкам, а звер крутнуўся і рынуўся яму насустрач. Конь, працяты вострымі рагамі, зваліўся на зямлю, падмяўшы пад сябе вершніка. Яшчэ імгненне – і князь развітаўся з 3 жыццём. Выратаваў яго загоншчык Ранцэвіч. Ён шпурнуў на вочы раз'юшанаму туру світку, а затым ударыў звера пад сэрца рагацінай. Яраслаў падняўся з-пад каня і загадаў Ранцэвічу прыйсці па ўзнагароду. Калі загоншчык

з'явіўся ў абоз, князь паказаў на куфар золата:

– Тут бяздоннае багацце. Вазьмі яго сабе, бо жыццё да-ражэй.

А загоншчык разгарнуў кійком золата, пастукаў па куфравым дне і адказаў:

– Не, гэта не бяздоннае багацце. Дый золата больш па-трэбнае князю, чым звычайнаму селяніну.

Задумаўся Яраслаў.

– Каб дагадзіць табе, на свеце не хопіць золата.

– Хадзем, я пакажу бяздоннае багацце! – засмяяўся загоншчык.

Выйшлі яны ў чыстае поле. Дастаў загоншчык з похваў меч і загнаў па ручку ў зямлю.

– Вось той скарб, што не мае дна. Золата могуць украсці, а гэты скарб – аніхто не ўкрадзе.

Спадабалася князю Яраславу мудрасць простага загоншчыка.

– Праўду кажаш, – пагадзіўся ён. – Дык няхай гэтая зямля належыць твайму роду да дзясятага калена!

Вярнуўся яны ў шацёр. Князь Яраслаў напісаў загоншчыку дарчую граматы на ўсю зямлю вакол Вялеміч. І па сённашні дзень у Мазырскім павеце жывуць Ранцэвічы. З пакалення ў пакаленне яны перахоўваюць гэтую граматы і расказваюць пра свайго мудрага прашчура.

Пераказаў
Уладзімір
ЯГОЎДЗІК

Птушынае малако

У беларускай літаратурнай мове ёсць каля 300 фразеалагізмаў з нерэальным вобразам у іх аснове. Іх узнікненне – плён народнай фантазіі. Асобныя з іх склаліся і пад пяром пісьменнікаў. Напрыклад, Кандрат Крапіва стварыў выраз *выдраць лысаму валоссе*, Змітрак Бядуля – *рыцар ночы*, Кузьма Чорны – *адмыкаць адмыкальныя дзверы*, М. Гогаль – *высцебаць самога сябе*, Казьма Пруцкоў – *абдымаць неабдымнае*, А. Чэхаў – *неба ў алмазах*, У. Маякоўскі – *дзірка ад абаранка*, Ш. Мантэск'е – *бура ў шклянцы вады*, М. Сервантэс – *ваяваць з ветракамі*.

У аснову гэтых і падобных фразеалагізмаў пакладзеныя прыдуманія, нерэальныя вобразы, вельмі многія з іх сэнсава алагічныя і амаль заўсёды, асабліва калі ўпершыню пачуеш, успрымаюцца як дасціпныя, загадкавыя: *ваду ў ступе тайчы*, *грушы на вярбе*, *сёрбаць лалцем боршч*, *голаму за пазуху*, *як босаму разуцца*, *сабакам сена касіць*, *сем пятніц на тыдні*, *хапаць зоркі з неба*, *салаці ў жываце пляюць*, *наступнаць сабе на язык*, *ад яіца адліць*, *вароты пірагамі падпёртыя* (у каго), *выходзіць сухім з вады*, *абуць сэрца ў лапці*, *куры будуць смяяцца*, *смаловы дуб*, *бярозавая каша*, *цырк на дроце* і г. д. Параўнаем таксама сінанімічны рад са значэннем 'зусім не (па-трэбны каму-небудзь)': *як зайцу стоп-сігнал*, *як рыбе парасон*, *як пятае кола ў возе*, *як сабаку пятае нага*, *як мёртваму кадзіла*.

Да іх варта далучыць і фразеалагізмы, вобразнасць якіх засноўваецца на гіпербале ці літоце (прымяншэнні), напрыклад: *абсыпацца золатам*, *рабіць з мухі слана*, *з рукамі адарваць*, *мора па калена*, *з-пад сучкі яйцо ўкрадзе*, *закідаць шапкамі*, *вераб'ю па калена*, *зімою снегу не выпрасіш* (у каго), *утапіць у лыжцы вады*, *ад зямлі не адрос*, *язык ля вушэй матляецца* (у каго), *аршын з шапкі* (пра невысока-

га, нізкарослага чалавека) і шэраг іншых самародкаў народнай мудрасці.

Сюды можна было б аднесці і фразеалагізм *птушынае малако*, але гэта патрабуе некалькіх агаворак.

1. У адрозненне ад папярэдніх, ён інтэрнацыянальны, яго ўжываюць (з такой самай вобразнасцю, значэннем, стылістычнай афарбоўкай і аднолькавай ці пашыранай граматычнай структурай) не толькі славяне, але і грэкі, іспанцы, італьянцы, французы, літоўцы, татары, венгры, албанцы і шмат якія іншыя народы. Выраз з'яўляецца калейкай з грэчаскай мовы: *gala ornithon* (літаральна «малако птушынае»). Ён неаднаразова сустракаецца ў творах старажытных грэчаскіх паэтаў, якія, апяваючы прыродныя багаці вострава Самаса, пісалі, што там ёсць нават птушынае малако.

2. У «Беларуска-рускім слоўніку» (т. 1, стар. 665) і ў «Тлумачальным слоўніку беларускай мовы» (т. 5, кн. 2, стар. 178) выраз падаецца не як двухкампанентны, а ў пашыранай граматычнай структуры: *толькі птушынага малака не хапае*. Аналагічна бачым і ў даведніках рускай мовы (*только нет птичьего молока*), украінскай (*тільки птушиного молока нема*), польскай (*brakuje komi tylko ptasiiego mleka*). У маім «Слоўніку фразеалагізмаў» (2008, т. 2, стар. 120) апісана, што фразеалагізм *толькі (аднаго) птушынага малака няма (не хапае, бракуе)* (у каго, дзе) абазначае 'ўсяго ўволю, удосталь', а яго ўжыванне пралістраванае прыкладамі: «У хаце – хіба толькі птушынага малака няма» (І. Шамякін); «Пра Казіміра Ляшчынскага вясцоўцы гаварылі, што ў таго

не хапае толькі птушынага малака» (М. Паракневіч); «І пажылі жмы з Нелечкай – ёсць што ўспомніць! Можна сказаць, аднаго птушынага малака бракавала» (І. Аношкін). Аднак, як будзе паказана далей, у нашай мове выраз функцыянуе і як назоўнікавы – у форме *птушынае малако*.

3. Можна меркаваць, што на ўзнікненне гэтага фразеалагізма паўплывалі не прыдуманія, а рэальныя з'явы з жывёльнага і расліннага свету. Як вядома, шмат якія птушкі (напрыклад, галубы ці пінгвіны) кормяць сваіх птушанятаў падобнай на малако тварожыстай масай, што выпрацоўваецца ў валляку бацькоў-птушак. Біёлагі называюць такую ежу птушым малаком. І яшчэ: ва ўсіх батанічных даведніках адна з раслінаў мае назву *птушкамлечнік (ornithogalum)*, вядомую ўжо старажытным рымлянам. Гэта – цыбулевая расліна з бязлістым сцяблом (кветкавай стрэлкай) і прыкаранёвым лісцем. Сокам гэтай расліны, якую ў народзе называюць птушым малаком, ласуюцца птушкі. Такім чынам, птушкамлечнік можна лічыць першым значэннем фразеалагізма *птушынае малако*. Прыклад з рамана Змітрака Бядулі «Язэп Крушынскі»: «– Не бойся, маленькая, – супакойвае Настачка. – На табе птушынае малако! – Настачка нагінаецца, адрывае траўку пад назваў "птушынае малако". З сцяблінак мяккай расліны паказваецца густы, як малако, сок».

Гэты выраз, апрача названага, развіў у сабе яшчэ два значэнні шляхам метафарычнага пераасэнсавання папярэдняга, зыходнага значэння.

Другое значэнне фразеалагізма – найбольш вядомае і ўсім знаёмае; гэта – 'нешта неверагоднае, казачнае, яўна немагчымае (часцей пра ежу)': «У нас, бывае, разбэшчваюць спартсменаў з самых юных гадоў. Ты толькі выступі добра, а мы тае і птушынага малака не пашкадуем. Рэкорды спартсменаў адыходзяць, а звычка да птушынага малака застаецца» (М. Замскі); «У рэстаранах гэтых, казалі, хіба толькі птушынага малака не падавалі» (І. Шамякін); «Сакрагар [паслаў мяне] да вас. У яго, кажэ, все е, і картопля, і, калі захочаце, птушынае малако» (А. Макаёнак); «Лідачка старалася ўсяк дагадзіць яму. Каб захацеў ён птушынага малака, то, здаецца, дастала б» (Г. Далідовіч); «Чаго ж у нас бракаваць будзе? Птушынага малака хіба?» (І. Козел). Дарэчы, у англійскай мове прыметнікавы кампанент фразеалагізма з гэтым значэннем іншы, канкрэтызаваны: *pigeon's milk* (літаральна «галубінае малако»).

Птушым малаком называюць яшчэ і вельмі смачны торт, а таксама цукеркі асобнага гатунку: «Нямка спрачацца з прадстаўнікамі радыяцыйнай службы, бо няма ніякіх сумненняў, што яны добра ўяўляюць абстаноўку ў пацярпелых раёнах, калі іх не заманіш у забруджаныя мясціны нават птушым малаком – дэфіцытам, які сапраўды вырабляецца з мясцовых прадуктаў у брагінскай кулінарыі» (А. Крыга); «Люда знайшла на вышках у саломе скрынку з-пад "птушынага малака"» (В. Бабкова).

А што да згаданага вышэй фразеалагізма, структура арганізаванага як безасабовы сказ (*толькі птушынага малака няма (не хапае, бракуе)*) у каго, дзе), дык ён склаўся на аснове назоўнікавага выразу *птушынае малако*.

Іван ЛЕПЕШАЎ,
прафесар,
г. Гродна

Сялянскі побыт у беларускіх міфах, павер'ях, прымках

Уздоўж

1. ..., ці студня. У беларускім народным сонніку поўны ... азначаў багацце, а сухі, пусты – нястачу і голад. 4. ..., ці брычка. На Беларусі распаўсюджаны паданні пра закапаных у кургане або затопленыя залатыя 8. Атмасферная з'ява. На «юраўскую» ... выганялі свойскую жывёлу; на ... выпраўляўся гаспадар, каб аглядзець сваё жыта і засцепагчы яго ад шкоды з дапамогай асвечаных яйка, вярбы. 9. Від атмасферных ападкаў. Лічылася, што першы і сакавіцкі ... меў асаблівы якасці: вада з яго не толькі вылечвала, але і абнаўляла. 11. ..., ці сцябанне на Вербніцу адным аднаго асвечанымі ў царкве галінкамі вярбы. 12. ..., ці Асетнік. Сядзібны дух, сваяк Дамавіка; ... рупіўся, каб правільна сушыліся снапы і зерне, назіраў за малацьбой. 15. Месца, дзе пасля смерці пакутуюць грэшнікі. Паводле беларускіх міфаў, у ... можна трапіць за забойства, крадзеж, сквапнасць, продаж душы нячысціку. 17. Органы зроку. З ... стасуюцца суроки; лічылася, што ліхія ... меў той, каго двойчы адымалі ад мацярынскіх грудзей; суроць сваймі ... маглі жаба, змяя, сабака. «Гаспадарку вадзіць – не зажмурыўшы ... хадзіць» (прык.). 18. Вялікая багіня вяснова-летняй урадлівасці. 21. Дрэва, якое не належыць да шанаваных беларусамі. У фальклору вогнішча з ... дроваў – ачышчальны сродак ад усялякай нечысці; у магілу нябожчыка, які «блукіае» па начах, забіваюць ... кол. 22. Нахіленая

паверхня гары. 27. Прыстасаванне для нашэння вёдзер з вадою. Забаранялася ... біць карову, іначай яна застанеца ялавіцай; цяжарная жанчына пазбягала пераступаць праз ..., іначай яе дзіця нарадзілася б гарбатым. 29. Невялікая жывёліна, якая жыве пад зямлёй. Лічылася, каб прываражыць каханага, трэба адарваць ад жывога ... лапку і дакрануцца ёю да гэтага чалавека: цяжарным жанчынам забаранялася пляваць на ... ці забіваць яго, бо іначай народзіцца сляпое дзіця. 30. Царкоўны Гук, ад якога, як лічыцца, на Вялікдзень абуджаюцца пасля зімы пчолы і пачынаюць спяваць птушкі. 31. Тое, чым варушаць паленне ў печы. Пад час варожбаў на ... скакалі дзяўчаты; каб прывучыць курыцу да хаты, яе тройчы абводзілі вакол «У сваёй хаце і ... помач» (прык.). 32. Невялічкае люстра. У народных уяўленнях ... – прадмет-абярэг; глядзець у яго забаранялася немаўляці, цяжарнай жанчыне і нявесце.

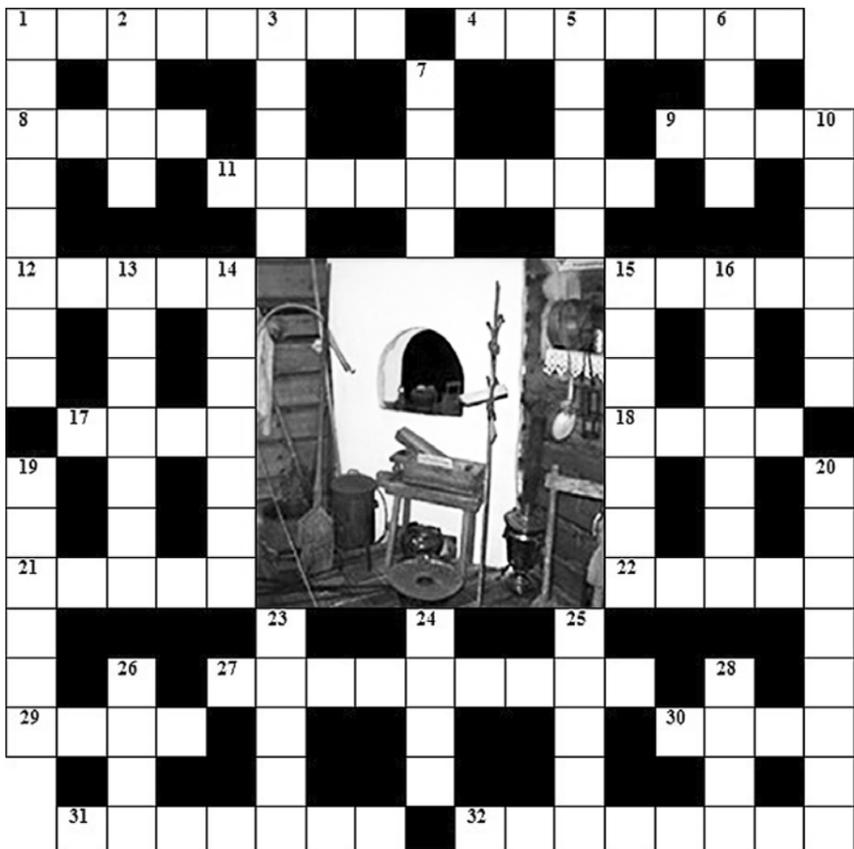
Упоперак

1. ... ці човен. Сродак пераправы праз вадаёмы. У беларускіх паданнях ... успрымаецца як вобраз лёсу; з ... звязаны паданні пра схаваныя скарбы. 2. Драпежная жывёліна. У магічнай практыцы беларускія вядзьмаркі шырока выкарыстоўвалі сэрца 3. ... шчасця. Так на Беларусі называлі пералёт-траву. Лічылася, што шчаслівы будзе той, хто сарве кветку пералёт-травы. 5. Будынак для

мыцця людзей. Варожбы на Беларусі часта ладзіліся ў ...; незамужнія дзяўчаты на Масленіцу засоўвалі руку ў дымнік і чакалі: калі Лазнік дакранеца калматай рукой – будзе багаты жаніх, калі голай – бедны. 6. Свойская жывёла, апякуном якой лічыўся святы Юр'я; беларусы верылі, што душа памерлых трапляе ў 7. Жытло чалавека. ... стараліся не ставіць на месцы, дзе была дарога, дзе пралілася кроў; з мэтай выгнання нечысці з ... на Дабравешчанне і ў Чысты чацвер вакол яе рабілі аб'езды на качарзе. 10. Верхняя частка цела чалавека. У час першага грому раілі стукаць сябе кулаком па ...; прычынамі болю ... лічылася парушэнне забароны раскідваць вычасаныя валасы, прычэсванне на Раство. 13. Пасудзіны для мыцця бялізны. Некалі «сучочанае» дзіця клалі пад ... каля парога хлява і праганялі цераз яго свіней; з ... умываліся, каб мінуліся суроки. 14. ..., ці зыбка. На Беларусі забаранялася калываць пустую ..., каб не калываць чорта, хваробу; як і на ўваходзінах, у новую ... найперш пусквалі ката. 15. Насціл у хаце. Забаранялася пляваць на ...; каб замовіць шчасце і дабрабыт у хаце, госці на наваселлі кідалі на ... манеты. 16. Дух, які, паводле павер'яў, валодае скарбамі. 19. Прадкаральнік будучыні. 20. Тое, чым закрываюць топку печы. У народных павер'ях ... прадстаўляе ўсю сялянскую сядзібу; у кантэсце вяселля ... звязваецца з цнатлівасцю маладой. 23. ..., ці п'янства.

Паводле беларускіх народных уяўленняў ... – цяжкая хвароба. Супраць яго народная медыцына прапаноўвала настой гарэлкі на рэчах, звязаных з нябожчыкам; у гарэлку дадавалі мышыную кроў, конскі пот, мазгі жывой савы. 24. Гукі, якія выражаюць вессялосць, радасць. Вялікае значэнне прыпісваецца ... на Масленіцу і Вялікдзень: чым больш ..., тым багацейшым будзе ўраджай. 25. Вясенняя зораў сяўба // Расой ападае на («У полі вярба», Максім Танк). 26. Няхай табе ... дапамога, а мне вол (прык.). 28. Шырокі ..., ды невялікі збор (прык.).

Складў
Лявон ЦЕЛЕШ

(Працяг. Пачатак у №№ 21–26)

Паміж дрэвамі было добра бачна, як успыхнуў агонь у вёсцы Быкаўшчына, за ёй загарэліся Стайки.

– Там жа і нашы дзеткі!!! – галасіла Міхаліна, звяртаючыся да Усявышняга.

А полымя то ўздымалася высока ў неба, то крыху змяншалася. Гарэла ўсё: людзі, жывёла, дамы, маёмасць. Вось так, за імгненне, адным узмахам рукі з факелам і знішчана мноства чалавечых душ. Так раптоўна згаслі планы, надзеі і само жыццё.

Доўга яшчэ стаялі ў нерухомаці, збіўшыся ў кучку, Буралі. Мінуў жудасны дзень. Наступіла ноч. Сям'я заставалася на ўзлеску, адкуль назіралі за бядою. Калі ўсё мінула, наступіла мёртва цішыня. Людзі з бліжэйшых вёсак ды цудам уцалелыя (бо былі ў той час не дома) асмеліліся выйсці на патухлае папялішча. Шукалі, збіралі костачкі сваіх родных і Буралі. Хавалі з плачамі і крыкамі, многія трацілі прытомнасць. У адзін момант Буралі страцілі дачку Гунэфу з сям'ёй, сына Мікалая з сям'ёй, родную сястру Міхаліны Якаўлеўны Альбіну з мужам і дзеткамі.

– Ці засталася што ад нашага хутара? – у адчаі Буралі вярталіся дадому.

Знаёмым шляхам конь сам вёз. Заходзячы у хату, а там дзве маленькія дзяўчынкі ў запечку сядзяць, тварыкі сажай перамазаныя.

– Калі ў вёску прыйшлі чужыя людзі, мы гулялі за хатамі на гумне. Спужаліся і схаваліся ў стозе саломы, там і заснулі, – наперабой расказвалі малыя. – Як убачылі, што вёска гарыць і агонь набліжаецца да нас, пабеглі ў лес і на вашу хату на трапілі.

Праз колькі дзён знішчылі фашысты вёску Куялеўшчына з жыхарамі. А 28 лістапада 1942 года запалалі хаты вёскі Кушталь. Выжылі тыя, хто паспеў уцячы ў лес. А калі збіралі людзей у пуно, то некаторыя ў адчаі кідаліся ў студню як у апошняе выратавальнае месца... Цудам ацалелі Рыгор Васільевіч Касцюкевіч, нанавана было выжыць Іпаліту Іпалітавічу Касцюкевічу, Міхаліу Андрэевічу Лонскаму, Ніне Іванаўне Лонскай, Анфісе Мікалаеўне Баршчэўскай, Квяціні Рыгораўне Вайцяховіч.

Праз дні тры карнікі прыйшлі ў вёску Трабаўшчына. Папярэдне выпытвалі, дзе знаходзіцца партызанскія атрады. Не атрымаўшы інфармацыі, знішчылі таксама хутары Сухабор'е, Строну ды хаты, што стаялі асобна.

Успаміны вяскоўцаў

Тут я хачу крыху адхіліцца ад расповеду пра маёнтак брацоў Казлоўскіх ды прывесці ўспаміны Ганны Мікалаеўны Прыстаўкі з былой вёскі Журавоўшчына.

...Ішоў 1943 год. Аднаго дня прыскакаў галопам на кані ў вёску кавалерыст: «Людзі родныя, пакідайце вёску і ўцякайце куды хто можа! Карнікі ідуць!» Павярнуў каня і зноў наўскач.

Насцярожыліся жыхары, але ж надзённыя гаспадарчыя справы ўбок не адклалі. Маці замясіла ў дзежцы цеста на хлеб. На двары мужчыны працавалі каля жывёлы. Верылі і не верылі людзі папярэджанню, але многія занепакоіліся, некаторыя пачалі збірацца ў лес. Іншыя не маглі пакінуць або знішчыць гадамі нажытае дабро ці аддаць яго ў чужыя лапы. Ганна прыхапкам стала збірацца з моладдзю ў лес. «Што ўзяць з сабою?» – мільганула ў галаве. На стала ляжала вялікая каштоўная кніга – Біблія. Так хацелася яе ўзяць у лес, але вырашыла, што месца многа зойме. Загарнула яе ў настольнік і пакінула, спадзеючыся прыйсці па яе ўвечары...

Спачатку з братам Аляксандрам перадумалі ісці ў лес. З сабранымі пахыткамі на кані паехалі на хутар Пашылава (цяпер былы) непадалёк Ёдаў, дзе пуставаў дом сястры Вольгі. Калі ж неяк сцішылася і думалася, што ўсё страшнае скончылася, вярнулася Ганна дадому.

У адзін з дзён нехта з вяскоўцаў глянуў у бок суседняй вёскі і вачам сваім не паверыў: ад Куштальёў у бок Свілаў бы чорныя крумкачы на матацыклах рухалася зграя фашыстаў. Каго на шляху сустракалі, забіралі з сабою, лічылі іх ворагамі.

(Працяг на стар. 8)

(Працяг. Пачатак на стар. 7)

Некалькі чалавеку фашысцкай форме з'явіліся ў вёсцы Журавоўшчына з плакатамі на польскай і рускай мовах: «Люди, выходите вон! Никто вас трогать не будет!»

А перад тым, унядзелю, прыйшлі тры незнаёмыя хлопцы ў вёску. Моладзь сабралася ў адной з хатаў. Як звычайна, жартавалі, смяяліся. Незнаёмы далучыліся да вясцоўцаў і завялі гаворку: маўляў, дзе тут партызанскі атрад знаходзіцца, адсталі ад іх. Усе падумалі, што і праўду гавораць, ды паказалі ў бок лесу. А гэта былі фашысцкія разведчыкі. Відаць, перайшлі на бок ворагаў мясцова. Вось так, не разабраўшыся, і наклікалі маладзья на сябе бяду.

ПАМЯТИ ВОИНОВ ПОГИБШИХ НА ФРОНТАХ 1941-1945
БУЙКО П.С.
БУЙКО Ф.И.
ВЕРЕЩАКО И.А.
ВЕРЕЩАКО Г.С.
ВОЙТЕХОВИЧ П.Н.
ГРАЙЧЕНКО А.И.
ГРАИМЕНКО В.
ЗАХАРОВ С.А.
ЗАХАРОВ А.С.
ЛОНСКИЙ П.Р.
МАРЦИНКЕВИЧ Е.Н.
МИХАЙЛОВ М.Н.
НЕМИРСКИЙ И.С.
ТРАБО В.С.
ЯБЛОНСКИЙ А.С.

Помнік ахвярам фашызму

Наважыліся людзі ўцякаць у лес. І Ганна Мікалаеўна гэтым разам з братам прыхапілі з сабою коўдру, пашытую з кудзелі, і адправіліся разам з вясцоўцамі.

Ішлі ў невядомасць. Зняможыліся, і тут ноч агарнула сваёй цёмнаю непрагляднай сцяною. З яловага вецця і моху зрабілі сабе прыстаўкі логава. Накрыліся коўдрай. Пра ежу не думалі, толькі вельмі хацелася піць. Сон не прыходзіў.

Глядзім праз лес, а там, у нашай Журавоўшчыне, узлятаюць у неба то белыя, то зялёныя ракеты. Гэта былі ўмоўныя сігналы фашыстаў самалётам. Хто трапляўся, збіралі нібы на сход, а потым зачынялі ў хатах, пунях і падпальвалі пабудовы. Тата, які з намі не пайшоў, выйшаў з хаты на шырокую, некалі разараную паласу, каб паглядзець, што дзе робіцца. А фашыст сядзеў на дрэве, назіраў за ўсім, ён і ўзяў яго на мушкет. Не пайшлі з усімі ў лес жонка брата Домна і бабуля Ганна – не маглі пакінуць нажытае, так яны там і паляглі. Вёска Журавоўшчына гарэла, а карнікі накіравалі свае кулямёты на лес.

А потым пакідалі падпаленыя вёскі і самі ішлі ў глыбіню лесу. Хто дрэнна схваўся пад дрэвамі ці кустамі, тых знішчалі. Прытуліўшыся да зямлі, разам з іншымі сядзела і Ганна. Ёй здалася, што фашыст побач ідзе:

– Ну, цяпер усё! Прыціснулася я тварам да моху, каб не бачыць, як у мяне страляць будуць. Перацяло дыханне! Секунды гадзінай зрабіліся... Прайшоў міма. З палёгкай выдыхнула.

(Працяг будзе)

Зямлю пяшчотай ахіні

Устань да сонца, росамі прайдзіся,
Букет духмяных кветак назбірай
І першаму праменьчыку ўсміхніся,
Сардэчна ціхі ранак прывітай.

Паназірай за пчолкаў руплівай
І новы дзень з бадзёрасці пачні,
Хоць будзе клапатлівы ён, мажліва,
Ды стомы не адчуеш ты ані,

Бо сэрцу дорыць радасць квецень лета –
З ласкавым сонцам, з чысцінёй крыніц,
І славяць вершам нездарма паэты
Зямлю сваю за шчодрасць таямніц,

За шолах траў і за багацце скарбаў,
І за лясоў зялёны аксаміт,
За водар і за непаўторнасць фарбаў,
І за бясконцы ліпеньскі блакіт...

Устань да сонца, росамі прайдзіся!
Няхай ляцяць да будучыні дні!
А ты прасцягу ветліва ўсміхніся,
Зямлю сваю пяшчотай ахіні.

Побыт

Іду улегцы па дарогах,
І сэрца цешыць успамін,

Жарт тыдня ад Каласка і Калінкі

Глінянец здае экзамен на прыём у будаўнічае вучылішча. Даюць заданне: забі цвік у сцяну.

Прыставіў плешкай да сцяны, лупіць малатком. Не лезе. Аўцюк, які таксама паступаў у тое вучылішча, не стрымаўся, кажа:

– Дурань, цвік жа не ад гэтай сцяны.

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 26

Уздоўж: 2. Лірыка. 5. Ліпень. 10. Носік. 11. Канец. 12. Каноплі. 15. Амега. 16. Печка. 17. Глеба. 18. Пахі. 19. Апад. 20. Сава. 21. Явар. 22. Хінін. 23. Ласун. 25. Анціп. 27. Чарніца. 30. Водар. 32. Зерне. 34. Духата. 35. Бяроза.

Упонарац: 1. Лінька. 2. Лес. 3. Рак. 4. Каса. 6. Ікол. 7. Енк. 8. Бацька. 9. Хвошч. 13. Верхавіна. 14. Серпавіца. 22. Хлявец. 24. Сонца. 26. Піпеець. 28. Асот. 29. Цёця. 31. Рух. 32. Зло. 33. Рша.

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

МІФА-ПАЭТЫЧНЫЯ МАТЫВЫ ў літаратуры (працяг тэмы).

– Сувязь зместу літаратурных твораў пач. XX ст. з міфалогіяй і фальклорам захоўваецца, але яна яшчэ ў большай ступені, чым у XIX ст., ускладняецца літаратурнай традыцыяй, пераўтвараецца пад шматлікімі эстэтычнымі ўплывамі, змяняецца пад уздзеяннем задачай публіцыстычнай надзённасці. Супярэчнасць паміж патэрыяльным і агульначалавечым набывае выразнае драматычнае абстрактнае (творы Цёткі, Ядвігіна Ш.). У творчасці Янкі Купалы, Якуба Коласа, Змітрака Бядулі, М. Багдановіча, М. Гарэцкага міфалагічныя і фальклорныя матывы становяцца разгорнутым літаратурным вобразам.

У творах Янкі Купалы міфалагізацыя мінулае народа як адзнака жывасці яго душы, што ўплывае на сучаснае духоўнае развіццё Беларусі (вобраз духа абуджэння ў вершы «Сон»). Вобраз кургана ў творчасці паэта мае міфалагічнае паходжанне і з'яўляецца алегорыяй духоўнага ўзвышэння, аднаўлення мінулага і сучаснага. У паэме «Сон на кургане» найбольш ярка выявіўся працэс літаратурнага падпарадкавання міфалагічных асацыяцыяў і рэмінісцэнцыяў сучасным задачам творчасці). Вобразы (Сам, Чорны, відмы), сюжэтныя матывы (здабыццё скарбу, пажар, вяселле), прылады і інструменты (сякера, скрыпка) маюць даўні, тра-

дыцыйны абагульняльны міфалагічны сэнс барацьбы добра і зла, узнёслага і нізкага, духоўнага і прыземленага. У творчасці Якуба Коласа схільнасць да міфалагізацыі фігураў не такая выразная, як у Янкі Купалы; аднак даўняе традыцыйнае ў яго творах займае вялікае месца, асабліва ў апісанні побыту і працы селяніна як спрадвечнага рытуалу, існаванне якога мае міфалагічнае паходжанне. Гэта ў нейкай ступені збліжае паэму «Новая зямля» з творамі антычных аўтараў (Гамер), якія міфалагізавалі сялянскі побыт і працу. У вершах М. Багдановіча міфалагічныя персанажы (вадзянікі, русалкі, змяіны цар) не валодаюць той злавеснай сілаю і варажасцю да чалавека, што ўласцівыя адмоўным міфалагічным персанажам Янкі Купалы; яны заўсёды былі светлымі, лёгкімі духамі роднай зямлі. Гэта сведчыла пра больш выразную сувязь творчасці М. Багдановіча з літаратурнай традыцыяй.

Беларуская літаратура пач. XX ст. перажывала перыяд найбольш інтэнсіўнага ідэна-мастацкага асваення міфалагічнай і фальклорнай спадчыны. Гэты працэс у 1905–1917 гг. набыў асаблівую маштабнасць і складанасць. Творчае стаўленне да міфа і фальклору як ніколі раней у гэты час падпарадкоўваюцца галоўнай канцэпцыі эстэтычнага развіцця, выяўляюць асноўны пафас нацыянальнага станаўлення мастацкай літаратуры.

(Заканчэнне артыкула ў наступным нумары)